

*І.І. Д'яконова, канд. екон. наук, доц.,
ДВНЗ “Українська академія банківської справи Національного банку України”*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВИВЧЕННЯ МОДЕЛЕЙ, ОБГРУНТУВАННЯ КАТЕГОРІЙНОГО АПАРАТУ

У статті вивчається категорійний апарат державного регулювання, сучасні моделі регулювання банківської діяльності, суб'єкти та об'єкти визначеного процесу.

Ключові слова: державне регулювання, банки, банківська діяльність.

Актуальність дослідження та аналіз літературних джерел. Проблема регулювання банківських інститутів завжди посідала чільне місце в економічній науці. Однією з рис банківської системи є динамічність її розвитку, особливо наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., що зумовлено прискоренням економічних процесів в усьому світі. Банківське регулювання за таких темпів повинно не тільки зберегти свою репутацію як компетентного органу, але й зорієнтуватися на нові процеси у банківській системі, змінюючи підходи до регулювання цієї сфери економіки.

Незважаючи на те, що історія регулювання є досить тривалою, його активне використання розпочалось наприкінці ХІХ ст. та було зумовлено розвитком природничих наук.

Основу дослідження даної теми становлять роботи провідних закордонних та вітчизняних вчених. Серед них слід виділити таких, як: Д. Дідвіг, П. Вайвз, А.М. Ващишин, А.А. Вишневський, Х.А. Шреплер, А. Тофлер, Н.І. Версаль, А.Ф. Мельник, М.І. Савлук, В.С. Стельмах, А.М. Мороз та інші.

В економічних словниках важко знайти термін “регулювання”, оскільки це слово обов'язково супроводжується додатковим: “державне”, “грошово-кредитне”, “банківське”, “валютне” тощо. Складається враження, що економісти, визнаючи даний термін, не можуть визначитися з розумінням суті регулювання, розкриваючи її тільки частково в інших категоріях. Наявність проблеми визначення категорії регулювання в економічній науці можна пояснити тим, що регулювання економічних процесів розглядається з позицій його суб'єктів, до яких фахівці відносять державу та ринок. Саме тут з'являється протиріччя. Держава може дійсно виступати як суб'єкт регулювання в особі державних органів влади, які являють собою об'єднання людей. Фактично, регулювання

здійснюється на основі об'єктивних законів ринку (закону попиту і пропозиції, закону вартості тощо), які виникають тільки за певних умов розвитку людського суспільства, але діють незалежно від бажання окремих людей. Тому надалі розглядатимемо регулювання у вузькому розумінні – як діяльність груп людей, які ставлять собі за мету свідомо впливати на всі важливі економічні процеси [3].

Зважаючи на те, що регулювання – це діяльність людей, йому притаманні наступні ознаки [6]:

1. Регулювання передбачає відповідь на три головні питання: мета, умови, засоби.

2. Регулювання – це суб'єктно-об'єктні відносини. Суб'єктами виступають інститути державної влади, міжнародні організації, а також будь-які об'єднання юридичних та фізичних осіб. Об'єктом регулювання є діяльність економічних суб'єктів. Особливість регулювання полягає у тому, що об'єкт у деяких випадках виявляється тотожним суб'єкту. Держава у даному випадку не є виключенням.

3. Динамічність регулювання.

Ще одна ознака регулювання впливає з дослідження етимології слова. У словниках можна знайти такі тлумачення слова регулювання:

“Регулювати: 1) впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; 2) домагатись нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену взаємодію складових частин, деталей; 3) зменшувати або збільшувати швидкість, величину і т. ін., досягати потрібної сили, належного ступеня вияву чого-небудь [21]”.

“Регулювати (що) зрівнювати (хід, прямування), розміряти, встановлювати в порядку.... улаштований, зроблений правильно [22]”.

“Регулювання (від лат. *regulo* – улаштовую, упорядковую; *regula* – норма, правило): 1) регулювання... механізму: регулювання, налагодження...; 2) упорядковувати [1]”.

Найбільш поширеним у дослідженнях фахівців є ототожнення регулювання з контролем та наглядом: “...регулювання – система заходів, за допомогою яких держава... проводить роботу по забезпеченню стабільного, безпечного функціонування комерційних структур, запобіганню дестабілізуючих тенденцій. У сучасних умовах... регулювання зводиться насамперед до... нагляду [24]”. Аналогічне визначення регулювання знаходимо у західних довідкових виданнях: “регулювання – встановлення державного контролю за рішеннями, що приймаються окремими особами або фірмами [2]”.

На думку українських вчених, термін “управління” походить від слів “управляти”, “правити”, що відповідає вимогам командно-адміністративної системи, яка справді централізовано управляла економікою країни. Але, оскільки Україна відмовилася від цієї системи, слід відмовитися і від формули управління. Ринковій економіці відповідає категорія регулювання, оскільки вона “...поєднує в собі елементи демократизму і

централізму, тобто відповідає ситуації, що складається внаслідок проведення економічних реформ [27]”.

Для наступного напрямку характерно подання визначення державного регулювання у найбільш загальному розумінні: “Регулювання: цілеспрямований вплив держави через розпорядження на поведінку підприємств для того, щоб досягнути бажаних результатів на ринку” [9, 10, 26].

На наш погляд, існує необхідність узагальнення існуючих підходів до визначення державного регулювання та розгляду цієї категорії стосовно банківської діяльності.

Мета статті полягає в узагальненні категорійного апарату державного регулювання, а також у дослідженні сучасних моделей регулювання банківської діяльності, суб'єктів та об'єктів даного процесу.

Виклад основного матеріалу. Отже, регулювання – це об'єктивний процес, підставою якого є окреслення меж, що здійснюється за допомогою методів та відповідних їм інструментів для досягнення визначеної мети.

Суб'єктами регулювання є не тільки державні органи влади, але й інші можливі об'єднання людей. Це дає нам підстави виділити три основні види регулювання: державне, наддержавне (міжнародне) та асоціативне.

Державне регулювання – це регулювання, що здійснюється відповідними державними інститутами, до яких належать: Верховна Рада, Уряд, Національний банк України та інші органи державної влади.

Наддержавне (наднаціональне) регулювання – це регулювання, що здійснюється, по-перше, міжнародними організаціями світового та регіонального рівнів (МВФ, МБРР, ЄБРР, БМР та ін.), а, по-друге, інститутами окремих країн, в коло інтересів яких входить Україна (транснаціональні компанії).

Асоціативне регулювання – це регулювання, що провадиться різноманітними асоціаціями (договірними об'єднаннями, створеними з метою координації діяльності господарюючих суб'єктів) юридичних та фізичних осіб на недержавному рівні. Такий вид регулювання виділений не випадково, оскільки він на сьогодні є альтернативою державному регулюванню. Асоціації розглядаються західними науковцями як темпоральні структури, що швидко змінюються і пристосовуються до нових умов. Це стає можливим завдяки тому, що асоціативні об'єднання дають змогу уникнути вертикальної

ієрархічної структури, тобто їм притаманна горизонтальна комунікативна система. Саме такі регулюючі організації повинні прийти у майбутньому на зміну державним структурам [11].

Таким чином, можемо зробити висновок, що державне регулювання діяльності економічних суб'єктів – це об'єктивний процес, підставою якого є окреслення меж, що здійснюється за допомогою методів та відповідних їм інструментів, які є в розпорядженні державних органів влади, для досягнення бажаного економічного і соціального ефекту.

На основі теоретичних досліджень, які здійснювалися протягом 20-80-х років ХХ ст., можемо виділити основні причини необхідності державного втручання в економіку:

- небезпека виникнення природної монополії: один виробник може продукувати товари з нижчими витратами, ніж значна кількість виробників за умови наявності конкуренції;
- небезпека руйнівної конкуренції, яка може бути спричинена тим, що великі компанії зі стабільним фінансовим станом можуть використовувати демпінгові ціни як інструмент завоювання ринку;
- існування суспільних товарів, від користування якими не можна виключити жодного з економічних суб'єктів;
- наявність зовнішніх ефектів, тобто коли виробництво або споживання економічного товару приносить прибутки або збитки третій особі, що не враховуються під час формування цін;
- можливість використання економічними суб'єктами своїх владних позицій для впливу на інших учасників ринку, і, відповідно, на рішення, що приймаються ними.

Отже, у сучасних ринкових умовах існує обґрунтована потреба у регулюючих установах. Нова політична економія виходить з тих позицій, що інститути необхідні, оскільки вони створюють правила для координації діяльності людей та зменшують апріорі невпевненість у майбутньому. На сьогодні можна виділити чотири головні теорії державного регулювання, які домінували у 90-х роках ХХ ст.: теорія інтересів суспільства (*public interest theory*), теорія інтересів груп (*interest group theory*), теорія захоплення (*capture theory*), теорія бюрократії (*bureaucracy theory*) [29].

Теорія інтересів суспільства передбачає, що держава повинна здійснювати регулюючу діяльність, якщо це служить суспільному інтересу. Суспільний інтерес і відповідно пов'язаний з ним попит суспільства на регулювання виникає у випадку недостатньої ефективності саморегулювання [28]. Слабкістю цієї теорії є те, що регулювання розглядається

фактично як безкоштовне дійство, яке невідомим чином виникає з суспільного інтересу.

Огляд теорій державного регулювання дав змогу з'ясувати дійсні причини необхідності державного регулювання економіки, а також небезпеки, які може приховувати в собі регулювання: зловживання, неефективність регулюючого апарату тощо. Це дає підстави стверджувати, що втручання держави в економічні процеси не є панацеєю від усіх негараздів і за певних умов регулюючий вплив держави може мати не тільки позитивний, але й негативний ефект. Таким чином, кожний крок держави на шляху розширення своїх повноважень в економічній сфері повинен обґрунтовуватися не тільки загальними причинами, які названі вище. Необхідно доводити не те, що держава повинна регулювати, а спроможність держави дійсно покращити ситуацію в економіці. І таке обґрунтування має носити не політичний, а науковий характер.

В українській економічній науці необхідність регулювання ринку банківських послуг обґрунтовується особливим статусом банків в економіці країни, а також посиленням на "...забезпечення стабільності банківської системи та захист інтересів вкладників [19]", причому пояснення досить рідко виходить за межі цих тез. Проте, якщо будь-яка галузь економіки регулюється державою, повинно існувати економічне обґрунтування доцільності цього регулювання, оскільки будь-яка його форма є втручанням у свободу підприємництва.

Теоретично функції банків розглядають мінімум з двох позицій:

- з точки зору операцій, які здійснюють банківські установи;
- з точки зору особливостей здійснюваних банками операцій.

Виходячи з першої позиції, можна зазначити, що з функціональної точки зору, банки потрібні: державі та підприємствам – для здійснення платежів, фінансування інвестицій і поточних витрат, проведення операцій з цінними паперами, вкладення тимчасово вільних коштів, інших операцій; домашнім господарствам – для проведення безготівкових розрахунків, мінімізації готівкових коштів, купівлі-продажу іноземної валюти, вкладення коштів (інвестиційні операції, пенсійне забезпечення), кредитування тощо. У даному випадку головну роль відіграє не те, що банк здійснює окремо кожен з вищезазначених операцій, а те, що він поєднує усі ці операції, адже більшість функцій

банків можуть також успішно виконуватися спеціалізованими фінансово-кредитними установами.

Розглядаючи трансформаційну функцію банків, зокрема трансформацію ними строків, ризиків та ліквідності, можна говорити про особливий статус банків, оскільки відносини “кредитор – банк – позичальник” мають перевагу над відносинами “кредитор – позичальник” не тільки з точки зору кращої ризикової ситуації, але й з точки зору мінімізації суспільних витрат. Обґрунтування необхідності державного регулювання банківської сфери спирається ще на дві важливі передумови: захист інтересів вкладників та стабільність банківської системи.

Захист інтересів вкладників і особливо забезпечення стабільності банківської системи заслуговують на пильну увагу дослідників. Феномен регулювання полягає у тому, що метою його є не приватні, а суспільні інтереси: на стадії нормального функціонування банківської системи говорять про захист вкладників регульовальними установами від втрат через створені ними норми, проте ці норми не можуть захистити їх під час банкрутства банків, про яке державні органи не поспішають повідомляти вкладників, оскільки це може призвести до паніки. Отже, головна мета – захист вкладників – здавалося б, втрачається з поля зору і залишається лише суспільний інтерес, жертвами якого стають декілька сот осіб, проте це плата за спокій інших тисяч вкладників.

Таким чином, переходимо до розгляду економічних причин необхідності захисту інтересів вкладників, що пов'язані з психологічними аспектами їх поведінки, які можуть призвести до паніки і відповідно до ланцюгових реакцій в банківській системі.

Для банку немає нічого загрозливого в тому, якщо один або декілька клієнтів вирішили розірвати з ним стосунки. Небезпека виникає саме тоді, коли велика кількість клієнтів банку втрачають до нього довіру і таким чином достроково закривають свої рахунки, що може призвести не тільки до банкрутства цього банку, але й з огляду на ланцюгову реакцію, що розглянемо нижче, до банкрутства всієї банківської системи [4].

Детально розглянувши передумову необхідності державного регулювання банківської діяльності – захист інтересів вкладників, перейдемо до розгляду наступної передумови – забезпечення стабільності банківської системи.

Моделі банківського регулювання повинні відповідати таким вимогам:

- ґрунтуватися на теорії фінансового посередництва, тобто вони мають пояснювати, чим корисні фінансові посередники (банки), а також відображати притаманні їм особливості;
- моделювати для фінансового посередника виникнення ситуацій на ринку, які можуть спричинити втручання держави у банківські справи;
- моделі банківського регулювання повинні дати відповідь на питання, чи можна і яким чином запобігти масовому відтоку вкладів за допомогою регулятивних заходів, а також пояснити, наскільки ефективними були ці заходи і чи змогли вони виправдати втручання державних регулятивних органів у банківську діяльність [28, с. 49].

Дві останні вимоги відповідають звичайним вимогам до моделей регулювання сучасної індустріально-економічної теорії: державне регулювання виправдане за наявності наступних факторів: ринкова система не в змозі виконувати притаманні їй функції, що може призвести до негативних наслідків в економіці; спроможність держави за допомогою наявних в неї інструментів дійсно покращити ситуацію.

Перша вимога необхідна лише для того, щоб охарактеризувати фінансового посередника, який є центральною фігурою у моделі. Це пояснюється тим, що функції банківських установ з часом змінюються, оскільки змінюється зовнішнє середовище, а тому потрібно щоразу по новому оцінювати можливості банківських установ, щоб результати моделі могли бути застосовані на практиці.

Однією з перших моделей банківського регулювання можна назвати модель Diamond/Dybvig, що була розроблена цими авторами ще у 1983 році [28, с. 52].

Ця модель дала поштовх до побудови інших моделей регулювання банківської діяльності. Найбільш відомими є моделі Postlewaite/Vives (1987), Jacklin/Bhattacharya (1988), Chari/Jagannathan (1988) [28, с. 66]. Фактично вони продовжують традицію, започатковану Diamond/Dybvig, тобто моделюють відносини між банком та вкладниками, які поділяються на два типи: вкладники першого типу бажають отримати свої інвестиції раніше, а вкладники другого типу – пізніше. Проте в цих моделях з'являються додаткові умови:

- дія моделі може розгортатися в чотирьох періодах (Postlewaite/Vives);

- дострокова ліквідація вкладів можлива лише в певних межах (Postlewaite/Vives), або ж ця компенсація буде настільки незначною, що у вкладників другого типу не буде жодного стимулу ліквідувати свої вклади достроково (Jacklin/Bhattacharya);
- часткова інформативність вкладників щодо своєї поведінки в майбутньому (Postlewaite/Vives), або ж можливість отримання повної інформації щодо співвідношення вкладників першого та другого типів, яка може сформуватися на основі спостереження черги до банківської установи у перший можливий період ліквідації вкладів (Chari/Jagannathan, Jacklin/Bhattacharya);
- побудова різноманітних ситуацій залежно від поведінки вкладників та ступеня їх інформативності (Chari/Jagannathan).

Завдання регулюючих органів полягає у тому, щоб захистити клієнтів банку від втрати довіри до банківської системи в цілому і таким чином запобігти ланцюговим реакціям у цій сфері. Важливим і досить впливовим фактором є ступінь поінформованості клієнтів банку, а тому необхідно враховувати наскільки достатніми є:

- обсяг інформації про стан платоспроможності банку;
- рівень захищеності прав клієнтів;
- ступінь важливості вкладів для кредиторів банку.

Банківські установи, які піклуються про формування іміджу стабільної, добре захищеної установи, не зацікавлені надавати своїм клієнтам в умовах жорсткої конкуренції правдиву інформацію про дійсний стан справ. Це пов'язано також зі значними витратами, тому завдання надання інформації щодо стану банківських установ повинно бути покладене на органи регулювання.

Стабільність саме в кредитній галузі має таке велике значення порівняно з іншими галузями тому, що банкрутство банків в ній негативно впливає на економіку країни більше, ніж в усіх інших сферах.

В основу державного регулювання банківської діяльності повинні бути покладені наступні принципи:

- достатність – означає, що держава повинна здійснювати регулювання банківської діяльності лише в межах своєї компетенції, визначеної законом;
- адекватність – відповідність методів державного регулювання реальному стану банківської системи. В першу чергу це стосується неприпустимості механічного

перенесення системи методів регулювання, які застосовується в західних країнах;

- еластичність – в даному випадку йдеться про те, що не існує раз і назавжди визначених ідеальних методів регулювання, вони змінюються залежно від ситуації і головне завдання державних керівних органів полягає в усвідомленні того, які складові регулювання мають залишатися відносно постійними, а які – змінюватися відповідно до вимог сучасності;
- послідовність – цей принцип передбачає суворе дотримання обраної економічної політики протягом певного відрізка часу, навіть якщо вона має недоліки, оскільки інший шлях, можливо навіть кращий за обраний, може привести до непередбачуваних наслідків, і як правило, господарюючі суб'єкти можуть втратити довіру до заходів, що проводяться державними органами влади;
- відкритість – означає поінформованість юридичних та фізичних осіб щодо намірів державних органів влади не тільки в банківській сфері, а й в економіці в цілому;
- справедливість – рівність всіх банківських установ перед державними інститутами, що регулюють діяльність банків [5, 12].

До функцій державного регулювання у банківській сфері належать:

- організаційна – означає, що для досягнення економічної стабільності необхідно створити ряд певних правил, якими банківські інститути будуть керуватися, реалізуючи свою політику. Будь-яка людська діяльність вимагає певної організації для того, щоб її дії були узгоджені і в кінцевому підсумку вели до загального процвітання;
- захисна – виводиться з організаційної і означає, що правила, які встановлюються у банківській діяльності, повинні забезпечувати захист вкладників;
- стабілізаційна – пов'язана, перш за все, з тією визначною роллю, яку банки відіграють у сучасній економіці. Це, насамперед, використання різноманітних запобіжних заходів щодо усунення дестабілізаційних елементів у діяльності банківських установ.

Економіко-правові принципи регулювання банківської системи в умовах відкритої економіки систематизовані в табл. 1.

Державне регулювання банківської діяльності здійснюється згідно з цілями захисту вкладників

та забезпечення стабільності у банківській сфері. Однак інтереси держави в регулюванні діяльності банківських інститутів на цьому не вичерпуються. Банківська система є одним з найкращих інструментів регулювання економіки, оскільки економіка не може розвиватися без необхідної кількості грошей. Тому регулювання банківської системи здійснюється з метою не тільки створення безкризових умов її функціонування, але й з метою стимулювання (гальмування) економічних процесів у країні.

Актуальним у сфері регулювання діяльності банківських інститутів залишається питання, пов'язане з правовою сферою. Створено значну кількість законних і підзаконних актів, згідно

з якими здійснюється регулювання. Одним із перших законів в Україні був закон "Про банки і банківську діяльність" від 20.03.91, на сьогодні видано новий, суттєво змінений закон, що регулює банківську діяльність [21]. В наступні роки була видана ще низка законів: "Про господарські товариства", "Про цінні папери та фондовий ринок", "Про аудиторську діяльність", "Про заставу", "Про банкрутство", "Про Антимонопольний комітет України", "Про Національний банк України" та інші. Цей перелік законів може бути доповнений іншими нормативними документами, право видання яких надано Президентові, Кабінету Міністрів та Національному банку України.

Таблиця 1

Економіко-правові принципи регулювання банківської діяльності в умовах відкритої економіки [12]

Принцип	Особливості прояву
Свободи економічної діяльності	Суб'єкти ринку фінансово-банківських послуг мають право без обмежень приймати рішення і здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству країни. Обмеження у діяльності на ринку фінансово-банківських послуг передбачається законодавством країни
Неухильного виконання економічних нормативів, встановлених центральним банком країни чи іншим органом відповідно до законодавства країни, та норм чинного законодавства	Принцип зобов'язує суб'єктів фінансово-банківських правовідносин додержуватися правил поведінки, приписуваних нормами фінансового (банківського) права
Поєднання публічних і приватних засад у фінансовій (банківській) сфері	З одного боку, держава займається організацією, регулюванням і управлінням банківською системою в інтересах усього суспільства, а з іншого, виявляються приватні інтереси кредитних установ, клієнтів, тобто діє паритет інтересів усіх суб'єктів фінансового (банківського) права
Задоволення потреб клієнтів та максимізації отримання прибутку банківськими та іншими кредитно-фінансовими установами	Зростання прибутку банків можливе завдяки зростанню попиту клієнтів на такі послуги. Банк, щоб максимізувати прибуток, повинен забезпечити задоволення своїх клієнтів
Добровільності взаємовідносин і взаємної зацікавленості банківських та інших кредитно-фінансових установ та їх клієнтів	Суб'єкти фінансових (банківських) правовідносин (при кредитуванні, організації розрахунків) будують відносини на підставі рівності сторін, їх диспозитивності та ініціативності у формуванні й виконанні прав і обов'язків. У цих відносинах виявляються взаємна воля і свідомість учасників
Підтримки конкуренції та заборони економічної діяльності, спрямованої на монополізацію й недобросовісну конкуренцію	Це означає, що банкам (іншим кредитно-фінансовим установам) забороняється укладати угоди з метою обмеження конкуренції в банківській діяльності, а також монополізації умов надання кредитів, інших послуг, встановлення відсоткових ставок і комісійної винагороди. Контроль за додержанням антимонопольного законодавства у сфері фінансової (банківської) діяльності здійснюється Антимонопольним комітетом країни
Нагляду за діяльністю банківських та інших кредитно-фінансових установ	У належному функціонуванні банківської системи найважливіша роль відводиться нагляду. Без нього не може здійснюватися економічна діяльність, за його допомогою забороняється втручання держави у внутрішньогосподарську діяльність комерційних банків, підприємств, забезпечується законність у банківській сфері

Однак на сьогодні залишається чимало білих плям у банківському праві. Це, насамперед, невирішеність проблеми прав вкладників та обов'язків банківських інститутів по відношенню до них. Заощадження населення на сьогодні, за

підрахунками аналітиків, сягають п'яти мільярдів доларів, що є могутнім ресурсом для кредитування економіки. Але ці заощадження залишаються в кишенях приватних осіб, оскільки ніхто не може гарантувати повернення цих

коштів. Навіть Указ Президента України “Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України” не вирішує цю проблему.

Регулювання банківської діяльності може здійснюватися не тільки державними інститутами. Існують ще два види регулювання: наддержавне та асоціативне [7]. На сьогоднішній день асоціативне регулювання банківської діяльності представлено в Україні декількома асоціаціями, але найвпливовішою з них є Асоціація українських банків (АУБ) – громадська організація, що має на меті створення розвиненої банківської системи та забезпечення її ефективного функціонування.

Діяльність АУБ спрямована на захист інтересів банківських установ, що входять до Асоціації.

Міжнародне регулювання діяльності банківських установ здійснюється шляхом подання рекомендацій та зауважень щодо функціонування банківської системи і, як правило, стосується не комерційних банків, а НБУ. Важливу роль у регулюванні банківської діяльності відіграє Банк міжнародних розрахунків, заснований в Базелі у 1930 році. Учасниками банку є на сьогодні 33 країни. Основні функції цієї міжнародної установи – сприяння співробітництву центральних банків та забезпечення сприятливих умов для міжнародних фінансових операцій. Для нагляду за банківською діяльністю був створений Базельський комітет, який включає в себе: форум для обговорення специфічних проблем нагляду; координацію розподілу наглядових повноважень між національними установами по відношенню до іноземних філіалів банків з метою забезпечення ефективного контролю за діяльністю банків у всьому світі; зміцнення надійності та стабільності міжнародної банківської системи [25, с. 382].

Висновки. Таким чином, банківське регулювання – багатогранне явище, об’єктом якого є діяльність банківських установ, а суб’єктами – органи державної влади, інші юридичні та фізичні особи, а також їх об’єднання, які створюють формальні та неформальні правила функціонування банків (правила гри). Ми розглянули моделі банківського регулювання, запропоновані економістами Diamond/Dybvig, Chari/Jagannathan, Jacklin/ Bhattacharya, Postlewaite/Vives, які вважають, що найбільш дієвими методами регулювання діяльності комерційних банків є норми власного капіталу,

страхування вкладів фізичних осіб, продаж активів банку, що потрапив у кризове становище, та лімітування залишків на рахунках фізичних осіб. Важливим є також розуміння того, що держава здійснює регулювання діяльності банківських інститутів не тільки тому, що непокоїться про стан справ у самій банківській системі, але й тому, що банківська система є важливим інструментом впливу на всі економічні процеси в країні. Тобто цілями державного регулювання банківської діяльності є забезпечення стабільного розвитку банківської системи та захист інтересів вкладників. У свою чергу, дані цілі можна розглядати як проміжні, оскільки основною метою держави є стабільний, безперервний розвиток економіки.

Всебічно була обґрунтована необхідність державного регулювання банківської діяльності з позицій минулого та сьогодення, а також сформовані принципи (достатність, адекватність, еластичність, послідовність, відкритість, справедливість) та функції (організаційна, стабілізаційна, захисна) державного регулювання банківської діяльності. Додатково розглянуті ще два види регулювання діяльності банківських інститутів: асоціативне та міжнародне (наддержавне).

Список літератури

1. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка. – М.: Русский язык, 1975.
2. Андреев Л.Г., Бебело А.С., Беляев О.О. та інші. Економічна політика: Лекції. – К.: КНЕУ, 1997. – 160 с.
3. Ващишин А.М. Критика буржуазних теорій “регульованого капіталізму”. – Львів: Вища школа, 1974. – 178 с.
4. Версаль Н.І. Банківська діяльність як об’єкт регулювання // Наукові праці НДФІ. – 2000. – № 12.
5. Версаль Н.І. Банківська система України: проблеми становлення та перспективи розвитку: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль: Економічна думка, 1998. – 85 с.
6. Версаль Н.І. Передумови та проблеми регулювання банківської діяльності в Україні // Фінанси України. – 1999. – № 9.
7. Версаль Н.І. Проблеми класифікації регулювання банківської діяльності // Банківська система України: теорія і практика становлення: Зб. наук. пр.: В 2 т. Т. 2. – Суми: ВВП “Мрія-1” ЛТД: Ініціатива, 1999.
8. Вишне夫斯基 А.А. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. – М.: “Статут”, 2000. – 438 с.
9. Государственное регулирование рыночной экономики. Научно-исследовательский экономический институт Минэк Украины. Сб. научных трудов / Под ред. В.Ф. Беседина, 1991. – 178 с.
10. Державне регулювання економіки в перехідний період: Монографія / Бутейко А.І., Кучеренко В.Р. – Одеса: Градостроитель, 1999. – 116 с.
11. Інструментарій економічної науки і практики. Ч. 1. Гроші, банки і кредит. Учбово-довідковий посібник / О.В. Заєць, О.П. Осика, Т.І. Титова. – Луганськ: Вид-во СУДУ, 1998. – 368 с.
12. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки перехідного періоду (світовий досвід і проблеми України). – Тернопіль, Збруч, 1995. – 180 с.
13. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.93 № 3659-ХІІ // www.rada.gov.ua.
14. Про аудиторську діяльність: Закон України від 22.04.93 № 3125-ХІІ // www.rada.gov.ua.
15. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-ІІІ // www.rada.gov.ua.
16. Про банкрутство: Закон України від 14.05.92 № 2343-ХІІ // www.rada.gov.ua.
17. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.91 № 1576-ХІІ // www.rada.gov.ua.
18. Про заставу: Закон України Закон від 02.10.92 № 2654-ХІІ // www.rada.gov.ua.
19. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.99 № 679-ХІV // www.rada.gov.ua.
20. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 № 3480-ІV // www.rada.gov.ua.
21. Словник української мови. Т. 8. – К.: Наукова думка, 1977.
22. Толковый словарь живаго великорусскаго языка Владимира Даля. Т. 4. – СПб. – М.: Изд. М.О. Вольфа, 1882.
23. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997. – 464 с.
24. Финансы: Оксфордский толковый словарь. – М.: Весь мир, 1997. – 354 с.
25. Шреплер Х.-А. Международные экономические организации: Справочник: Пер. С.А. Тюпаева, И.Н. Фомичева. – М.: Международные отношения, 1999. – 456 с.
26. Экономическая энциклопедия. Политическая экономия. Т. 3/ Гл. ред. А.М. Румянцев. – М.: Советская энциклопедия, 1979. – 624 с.
27. Brockhaus-Enzyklopaedie: in 24 Bd-18, voellig neubearbeitet, Auflage Mannheim: Brockhaus. – S. 209.
28. Burghof, Hans-Peter. Eigenkapitalnormen in der Theorie der Finanzintermediation. – Berlin: Duncker & Humblot, 1998. – 331 s.
29. Vogel, Thomas. Bankenregulierung. Die Zielsetzungen Einlegerschutz und Stabilitaet des Bankensystems. – Wuerzburg, Julius-Maximilian-Universitaet, 1990. – 245 s.

Summary

In the article the definitions of the state regulation are discovered. The modern models of the banking system regulation and the objects and subjects of the banking system regulation are determined.

Отримано 07.11.2007